

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله

واژه پژوهی اکراه در قرآن کریم و قانون مجازات اسلامی مهدی حسن زاده شهريور^۱

چکیده

این مقاله به بررسی واژه اکراه از منظر لغوی و کاربردی با رویکرد پژوهشی، می پردازد. در این پژوهش ضمن مراجعه به منابع تعاریف لغت در زبان های فارسی و عربی، به بررسی کاربرد و تعدد تکرار واژه اکراه و مشتقات آن در قرآن کریم پرداخته می شود و با توجه به اینکه طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران کلیه مقررات و قوانین مصوب کشور علی الخصوص قوانین جزایی بر اساس موازین اسلامی است^۲ و دین مبین اسلام و منابع فقه شیعه امامیه از اصلی ترین منابع تدوین قوانین کیفری جاری می باشد، به بررسی کاربرد و تعدد تکرار این واژه و مشتقات آن در قانون مجازات اسلامی^۳ نیز توجه شده و به مطالعه تطبیقی آن با تفاسیر فقها و مراجع عظام (دام برکاته) از این واژه و با بهره مندی از اصول کاربردی فقه در صورت نیاز پرداخته می شود. واژه های کلیدی: واژه پژوهی، واژه اکراه، قانون مجازات اسلامی، اصول فقه، قرآن کریم، مشتقات اکراه

۱- مقدمه

واژه شناسی را شاید بتوان یکی از اصلی ترین و اصولی ترین علوم در راستای افزایش آگاهی و دانش بشر نسبت به کلام شارع مقدس و کلام وحی به شمار آورد. نظر به اینکه

^۱ فارغ التحصیل مهندسی مکانیک از دانشگاه علم و صنعت ایران و دانشجوی فقه و حقوق اسلامی دانشکده حقوق، علوم سیاسی و اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، mahdi.hasanzadeh@gmail.com
^۲ اصل چهارم قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ و اصلاحیه ۱۳۶۸
^۳ در این پژوهش قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مورد استفاده قرار گرفته است.

اساس قوانین کشور نیز بر مبنای قوانین دین مبین اسلام می باشد لذا به تبع اولی، واژه-شناسی جایگاه ویژه ای در درک قوانین به ویژه قانون مجازات اسلامی داشته و کمک می کند تا منظور مقنن بیش از پیش واضح گردد. در میان بسیاری از کلام و الفاظی که در کلام شارع مقدس و نیز قانون گذار مورد استفاده قرار گرفته، واژه اکراه از جمله واژگانی است که درک صحیح آن اهمیت بسیار زیادی در فهم عمیق مطالب از کلام شارع مقدس و نیز قانون گذار دارد. واژه پژوهی را می توان شاخه ای از علم زبان شناسی در نظر گرفت که به بررسی ارتباط میان واژه و مفاهیم مختلف آن می پردازد.

۲- تعریف

واژه مجموعه حروفی که یک واحد را تشکیل دهند، «واژه» یا «کلمه» نام دارند. «واژه» کوچک ترین شکل معنادار از حروف است که می تواند به تنهایی به کار رود. واژه ها اگر چه در ارتباطات زبانی، غالباً کارکرد رسانه ای دارند یعنی برای انتقال اطلاعات و مفاهیم از یک فرد به فرد دیگر استفاده می شوند، اما گاه کلمات کارکردی فراتر از مفاهیم قاموسی موجود در فرهنگ ها می یابند به این معنی که واژگان در برخی از متون در اثر تعامل متوازن با اجزای دیگر کلمه در محور های جانشینی و هم نشینی و یا به خاطر وجود ویژگی های خاص، هویت جذاب تری از مفاهیم قراردادی میان انسان ها پیدا می کند.^۴ اما واژه پژوهی، یعنی بررسی حالت های مختلف واژه در مقایسه معانی وضعی واضح لغت (به عنوان یک حقیقت شرعیه، قانونی، عرفی و یا حتی مجاز) در کاربردهای مختلف واژه با توجه به شرایط مورد بررسی.

۳- واژه پژوهی در قرآن کریم

در خصوص واژه پژوهی در کلام الله مجید هر فردی فراخور وسع خود می تواند برداشت و درک خود را داشته باشد، اما با توجه به اهمیت این منبع لایزال الهی که در اختیار بشر قرار گرفته، استفاده قاعده ای دقیق که مورد تایید حضرت حق باشد اجتناب ناپذیر است. با تدبر در آیات نورانی مصحف مقدس، قرآن مجید یک قاعده ثابت جهت

^۴ واژه چیست؟، علی عبدی، وبلاگ نویسنده

شمارش کلمات در کتاب خدا را به ما آموزش داده است. با توجه به بخش ابتدایی آیه ۳۶ از سوره مبارکه توبه^۵ برای شمارش تعداد تکرار کلمه شهر که طبق آیه فوق مجموعاً ۱۲ بار در قرآن تکرار شده باید تعداد کلمات شهر و شهرراً را در نظر بگیریم و کلمات جمع: شهور و اشهر و شهرین... را نباید در محاسباتمان وارد کنیم چراکه در این صورت عدد بدست آمده بیشتر از ۱۲ و تعداد ماهها می شود. در شمارش تکرار واژگان که برای پی بردن به اعجاز کلمات در قرآن کریم به آنها توجه می شود لزوماً بایستی از این قاعده ثابت قرآنی استفاده شود. لکن با توجه به مقصود مورد نظر این پژوهش که توجه به کاربرد واژه است و نه اعجاز واژگان، تمام اشکال مصدر "کره" مورد توجه قرار گرفته است. با این رویکرد، در ۳۴ آیه شریفه، واژه "کره" و سایر اشکال آن به کار رفته است:

سوره مبارکه احقاف: آیه شریف ۱۵، سوره مبارکه آل عمران: آیه شریفه ۸۳، سوره مبارکه انفال: آیات شریفه ۵ و ۸، سوره مبارکه بقره: آیات شریفه ۲۱۶ و ۲۵۶، سوره مبارکه توبه: آیات شریفه ۵۴، ۵۳، ۴۸، ۴۶، ۳۳، ۳۲ و ۸۱، سوره مبارکه حجرات: آیات شریفه ۷ و ۱۲، سوره مبارکه رعد: آیه شریفه ۱۵، سوره مبارکه زخرف: آیه شریفه ۷۸، سوره مبارکه صف: آیات شریفه ۸ و ۹، سوره مبارکه طه: آیه شریفه ۷۳، سوره مبارکه غافر: آیه شریفه ۱۴، سوره مبارکه فصلت: آیه شریفه ۱۱، سوره مبارکه محمد(ص): آیات شریفه ۹، ۲۶ و ۲۸، سوره مبارکه مومنون: آیه شریفه ۷۰، سوره مبارکه نحل: آیات شریفه ۶۷ و ۱۰۶، سوره مبارکه نسا: آیه شریفه ۱۹، سوره مبارکه نور: آیه شریفه ۳۳، سوره مبارکه هود: آیات شریفه ۲۸ و ۷۰ و نهایتاً سوره مبارکه یونس: آیات شریفه ۸۲ و ۹۹.

۳- واژه اکراه در منابع لغت

الف) اکراه در منابع لغت عربی

با توجه به اهمیت کلام الله مجید که پیشتر نیز از آن سخن رفت، مراجعه به هر منبع لغتی گره گشا به نظر نمی رسد، در این تدبیر ما از کتاب التحقیق فی کلمات القرآن الکریم

^۵ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ
 ۶ دکتر غلامعلی نوری، سایت موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان

به قلم علامه حسن مصطفوی بهره می بریم، در این کتاب آمده است: "کره" بر آنچه خلاف رضایت و علاقه است دلالت دارد.^۷ این معانی در مشتقات حاصل نیز تسری دارد.^۸

(ب) اکراه در لغتنامه فارسی

در لغتنامه های مختلف زبان فارسی اینگونه آمده:

۱- لغتنامه دهخدا: اکراه . [ا] (ع مص) به ناخواه و ستم بر کاری داشتن . (منتهی الارب) (از آنندراج) (از غیث اللغات) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). به ستم بر کاری داشتن . (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن جرجانی) (از مویذ الفضلاء). به کار خلاف میل واداشتن کسی را. (از اقرب الموارد). استکراه . (المصادر زوزنی). تلجیه . (تاج المصادر بیهقی). اذام . دین . اجبار . (یادداشت مولف). (اصطلاح فقه) باتهدید و زور یکی را به کاری داشتن . (از تعریفات جرجانی). اکراه عبادت از الزام و اجبار است بر چیزی که شخص آنرا بد طبعاً یا شرعاً، و بر این کار اقدام نمی شود مگر برای دفع کار مضرتر از آن . (از تعریفات جرجانی) (از کشف اصطلاحات الفنون) : با این همه قسم می خوردم در حالت رضا نه در وقت اکراه . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۶).

۲- فرهنگ فارسی معین: [ا] (ع . ا) - ۱ - (مص م) ناپسند داشتن . ۲ - (ا) فشار، زور.

۳- فرهنگ فارسی عمید: (اسم مصدر) [عربی] [ekrah] ۱. (فقه) کسی را به زور و ستم به کاری واداشتن؛ کسی را خلاف میل او به کاری مجبور کردن. ۲. بی میلی. ۳. تنفر

با در نظر گرفتن تفاسیر مختلف از آیاتی که نامبرده شد، و نیز ترجمه تدبری بدست آمده از کتاب التحقیق، مرحوم طبرسی، مرحوم علامه طباطبایی، مرحوم طالقانی و آیت الله خویی عقیده دارند که: اکراه در مقابل اختیار است نه رضایت. آیت الله خویی می فرماید در بحث

^۷ علی خلاف الرضا و المحبه

^۸ برای مطالعه تکمیلی رجوع شود به کتاب، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱۰، مدخل کره

اکراه، بحث رضایت و عدم رضایت نیست و ما در دین برخی از کارها داریم که بدون رضایت ماست ولی مجبور به آن هستیم و این امر هیچگونه منافاتی با اختیار انسان ندارد.

۴- اکراه در قانون مجازات اسلامی

با توجه به اینکه قانون مجازات اسلامی متأثر از فقه اسلامی می باشد لذا واژه شناسی فقهی اهمیت دو چندانی دارد، قانون گذار در متن و یا تبصره های ۲۵ ماده از مواد قانون مجازات اسلامی به واژه اکراه و یا ترکیبات آن نظیر اکراه کننده و اکراه شونده اشاره کرده است. عناصری چون ناچار بودن یا عدم رضا که در تعاریف اکراه به کار گرفته شده است، همه اموری نسبی هستند لذا جای خالی شرایطی که بتوان فعل اکراه را به وضوح تمیز داد به چشم می آید چرا که با تحقق شروط اکراه، فرد اکراه شونده کاری جز آن نمی تواند انجام دهد که با انجام دادن عمل درخواست شده، از خسارات ناشی از امتناع و خود داری از انجام آن، در امان بماند. اکراه در حقوق مدنی ایران، عبارت از عملی تهدید آمیز است که از طرف کسی نسبت به دیگری انجام می گیرد و مقصود از آن تحقق بخشیدن به عملی حقوقی است که مورد نظر اکراه کننده است. حقوق دانان در تفسیر موادی که مربوط به اکراه در قانون مدنی هستند، برخی از مباحث در منابع فقهی را دنبال کرده اند تا با استناد به، مسأله رضا و قصد و تفکیک اصولی آنها از هم، در حقوق جزا سعی در شفاف کردن مسأله نمایند.

۵- نتیجه گیری

در خصوص این مبحث به صورت کلی می توان بیان داشت که آنچه در مباحث فقهی و حقوقی، اکراه را از اضطرار متمایز می سازد، در میان بودن تهدید است، آنچه در اضطرار انسان را به انجام دادن عملی نامطلوب ملزم می سازد، اوضاع خاصی است که شخص در آن قرار گرفته است، در حالی که در اکراه، انتخاب حتی در این حد برای انسان وجود ندارد و روی آوردن به فعل نامطلوب با تهدید، و به خواست اکراه کننده ای مشخص صورت می پذیرد در واقع تحقق اکراه از ناحیه غیر است. بنابراین در صورتی اکراه صادق است که در مقابل انسان اکراه کننده ای وجود داشته باشد. و نکته آخری که حاصل می شود این است که بین

اکراه و اجبار نیز تفاوت های ظریفی وجود دارد، من جمله این که مکره اراده و قصد انجام کار را دارد ولی مجبور فاقد اراده و قصد انجام کار است.

۶- منابع و ماخذ

- ۱- کلام الله مجید
- ۲- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ هـ ش
- ۳- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ و اصلاحیه ۱۳۶۸
- ۴- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم : ببحث عن الاصل الواحد فی کل کلمه، و تطوره، و تطبیقه علی مختلف موارد الاستعمال فی کلماته تعالی بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۳۰ هـ ق
- ۵- طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
- ۶- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه
- ۷- لغتنامه دهخدا
- ۸- لغتنامه و فرهنگ فارسی عمید
- ۹- فرهنگ فارسی معین

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

مقاله نویسی علوم انسانی

مقاله نویسی علوم انسانی

اصول تنظیم قراردادها

اصول تنظیم قراردادها

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقاله